

	แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 3	หน่วยที่ 3
	ชื่อวิชา เครื่องกลไฟฟ้า 1 รหัสวิชา 30104-2003	สอนครั้งที่ 3-4
	ชื่อหน่วย คุณลักษณะของเครื่องกำเนิดไฟฟ้ากระแสตรง	ชั่วโมงรวม 10 ชม.

หัวข้อเรื่อง (Topics)

- 3.1 คุณลักษณะของเครื่องกำเนิดไฟฟ้าแบบกระตุ้นแยก
- 3.2 คุณลักษณะของเครื่องกำเนิดไฟฟ้าแบบขั้ว
- 3.3 คุณลักษณะของเครื่องกำเนิดไฟฟ้าแบบซีรีย์
- 3.4 คุณลักษณะของเครื่องกำเนิดไฟฟ้าแบบคอมพาวด์
- 3.5 การเกิดอาร์เมเจอร์รีแอกชัน
- 3.6 การเกิดคอมมิวเทชัน

สมรรถนะย่อย (Element of Competency)

1. แสดงความรู้เกี่ยวกับคุณลักษณะของเครื่องกำเนิดไฟฟ้ากระแสตรงแบบต่าง ๆ
2. ต่อดวงจรทดสอบและสรุปผลจากการทดลองคุณลักษณะของเครื่องกำเนิดไฟฟ้ากระแสตรงแบบต่าง ๆ

สมรรถนะที่พึงประสงค์

ความรู้	ทักษะ	คุณธรรม/จริยธรรม
1. อธิบายคุณลักษณะของเครื่องกำเนิดไฟฟ้าแบบกระตุ้นแยกได้ 2. อธิบายคุณลักษณะของเครื่องกำเนิดไฟฟ้าแบบขั้วได้ 3. อธิบายคุณลักษณะของเครื่องกำเนิดไฟฟ้าแบบซีรีย์ได้ 4. อธิบายคุณลักษณะของเครื่องกำเนิดไฟฟ้าแบบคอมพาวด์ได้	1. ต่อดวงจรเครื่องกำเนิดไฟฟ้ากระแสตรงแบบต่าง ๆ ได้ 2. ทดสอบหาคุณลักษณะของเครื่องกำเนิดไฟฟ้ากระแสตรงแบบต่าง ๆ ได้	1. ตรงต่อเวลา 2. มีความตระหนักในหน้าที่ของนักศึกษา 3. มีความรับผิดชอบต่องานและสังคม 4. แต่งกายถูกต้องตามระเบียบ 5. แสดงความเคารพด้วยท่าทีที่

5. อธิบายการเกิดอาร์เมเจอร์รีแอคชันได้		สวยงาม
6. อธิบายการเกิดคอมมิวเทชันได้		6. ทำงานด้วยความ เต็มใจ

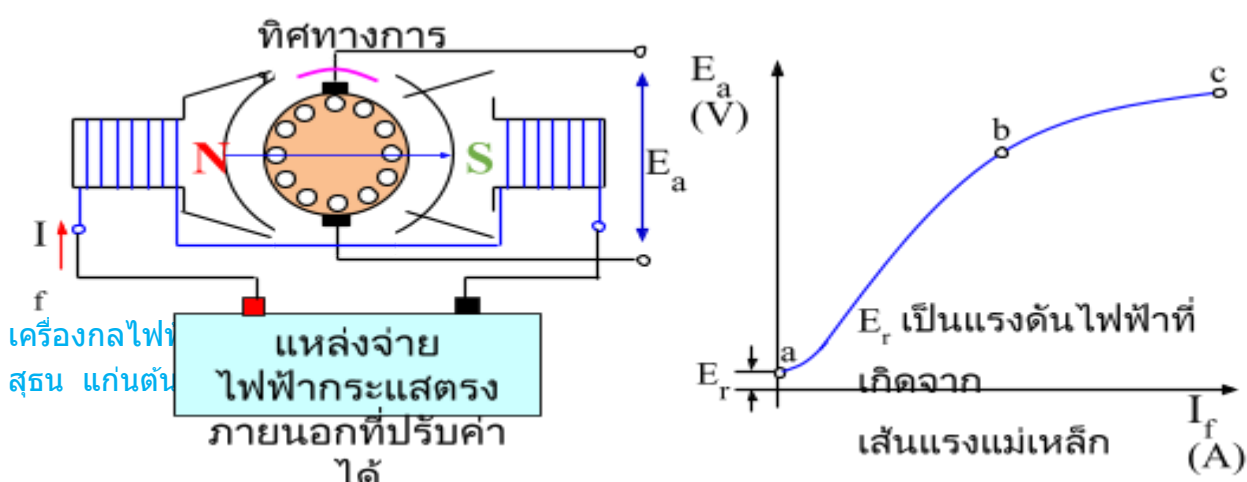
เนื้อหาสาระ

3.1 คุณสมบัติของเครื่องกำเนิดไฟฟ้าแบบกระตุ้นแยก

เครื่องกำเนิดไฟฟ้าแบบกระตุ้นแยก เป็นเครื่องกำเนิดไฟฟ้าที่ต้องนำแหล่งจ่ายไฟฟ้ากระแสตรงจากภายนอกมากระตุ้นที่ขดลวดสนามแม่เหล็ก โดยแรงดันไฟฟ้าเหนี่ยวนำได้จากขดลวดอาร์เมเจอร์ที่หมุนไปตัดกับเส้นแรงแม่เหล็ก

3.1.1 คุณสมบัติเมื่อไม่มีโหลด ดังรูป แสดงคุณสมบัติของแรง

ดันไฟฟ้าเหนี่ยวนำที่อาร์เมเจอร์ (E_g) โดยการเปลี่ยนแปลงค่ากระแสของขดลวดสนามแม่เหล็ก (I_f) ที่ได้จากแหล่งจ่ายไฟฟ้ากระแสตรงจากภายนอกที่ปรับค่าได้ นั่นคือกระแสไฟฟ้าที่ขดลวดสนามแม่เหล็กจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับการปรับค่าของแหล่งจ่ายไฟฟ้ากระแสตรงจากภายนอก

(ก) การเกิดแรงดันไฟฟ้าเหนี่ยวนำ (ข) เส้นโค้งคุณลักษณะเมื่อไม่มีโหลด

รูปที่ 3.1 การเกิดแรงดันไฟฟ้าเหนี่ยวนำและเส้นโค้งของเครื่องกำเนิดไฟฟ้าแบบกระตุ้นแยก

จากสมการ
$$E_a = \frac{\Phi P n}{60} \times \frac{Z}{a} = \frac{PZ}{60a} \times \Phi n = K_a \Phi n$$

โดย
$$K_a = \frac{PZ}{60a}$$
 กำหนดให้เป็นค่าคงที่ทางไฟฟ้า

แต่ $\Phi \propto I_f$ (I_f = กระแสไฟฟ้าที่ขดลวดสนามแม่เหล็ก)

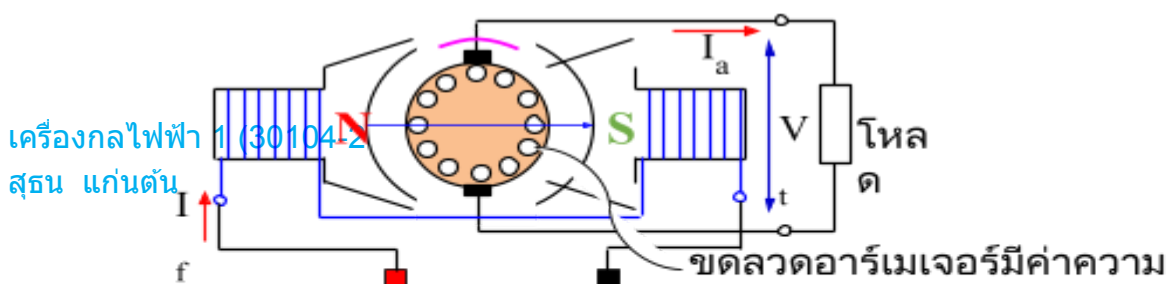
ดังนั้น $\Phi = K_\phi I_f$ (K_ϕ = ค่าคงที่ทางเส้นแรงแม่เหล็ก)

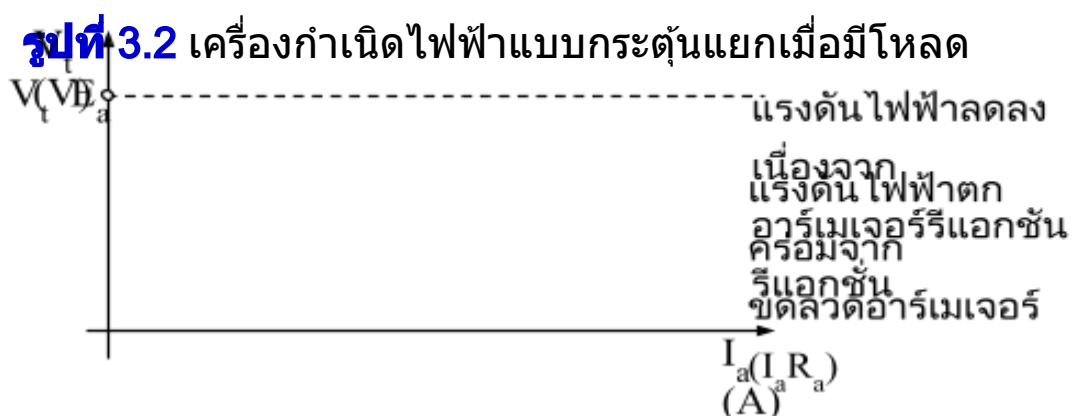
แทนค่า
$$E_a = K_a K_\phi I_f n$$

กำหนดให้ $K_f = K_a K_\phi$ เป็นค่าคงที่ ซึ่งเป็นผลคูณของ K_a กับ K_ϕ ดังนั้นจะได้

$$E_a = K_f I_f n \quad \text{..... (3.1)}$$

3.1.2 คุณลักษณะเมื่อมีโหลด เมื่อนำโหลดมาต่อเข้าที่ขั้วของอาร์เมเจอร์และหมุนด้วยความเร็วรอบคงที่ เมื่อกระแสไฟฟ้าที่โหลดเพิ่มขึ้นผลทำให้แรงดันไฟฟ้าที่ขั้วลดลง ดังรูปที่ และแสดงคุณลักษณะของแรงดันไฟฟ้าที่ขั้ว (V_t) ของเครื่องกำเนิดไฟฟ้ากับกระแสไฟฟ้าที่อาร์เมเจอร์ (I_a) ดังรูป

รูปที่ 3.3 เส้นโค้งความสัมพันธ์ระหว่างแรงดันไฟฟ้าที่ขั้วกับกระแสไฟฟ้าที่อาร์เมเจอร์

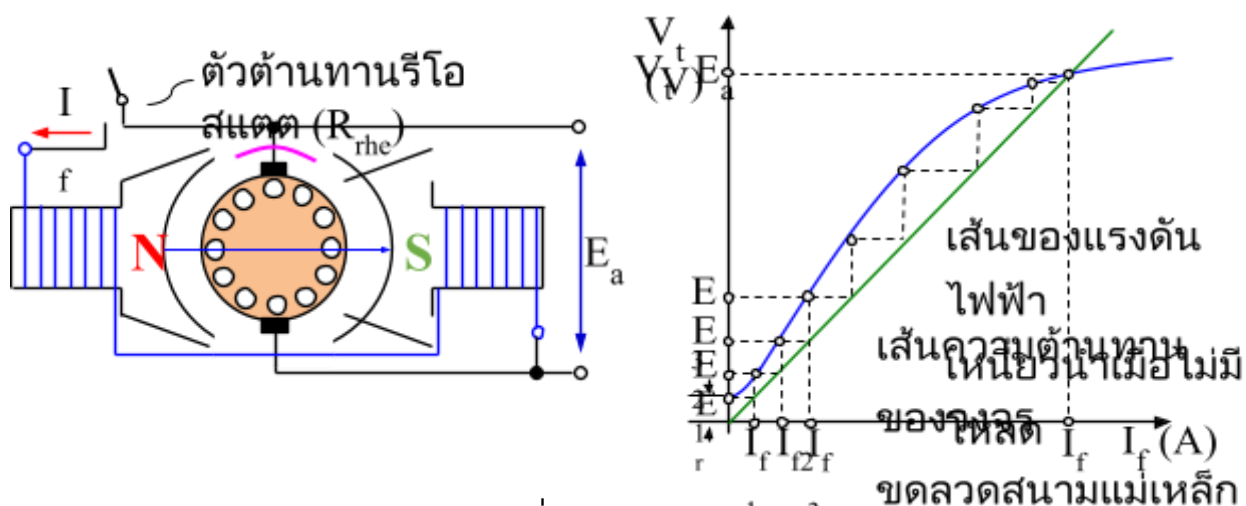
จากกราฟจะเห็นว่าเมื่อเครื่องกำเนิดไฟฟ้ายังไม่มีโหลด แรงดันไฟฟ้าที่ขั้วของเครื่องกำเนิดไฟฟ้าเท่ากับแรงดันไฟฟ้าเหนี่ยวนำที่อาร์เมเจอร์ เมื่อกระแสไฟฟ้าที่อาร์เมเจอร์เปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นผลทำให้แรงดันไฟฟ้าที่ขั้วของเครื่องกำเนิดเปลี่ยนแปลงลดลง อันเนื่องจาก 2 สาเหตุ คือ แรงดันไฟฟ้าลดลงเนื่องจากอาร์เมเจอร์รีแอคชันกับแรงดันไฟฟ้าตกคร่อมจากขดลวดอาร์เมเจอร์ ($I_a R_a$)

3.2 คุณสมบัติของเครื่องกำเนิดไฟฟ้าแบบขั้ว

เครื่องกำเนิดไฟฟ้าแบบขั้ว เป็นเครื่องกำเนิดไฟฟ้าที่ได้แรงดันไฟฟ้ากระแสตรงจากตัวมันเองมากระตุ้นที่ขดลวดสนามแม่เหล็ก โดยแรงดันไฟฟ้าได้จากขดลวดอาร์เมเจอร์ที่หมุนไปตัดกับเส้นแรงแม่เหล็ก

3.2.1 คุณสมบัติเมื่อไม่มีโหลด ดังรูป แสดงคุณสมบัติของแรงดันไฟฟ้าเหนี่ยวนำที่อาร์เมเจอร์ (E_a) โดยการเปลี่ยนแปลงค่ากระแสไฟฟ้าของขดลวดสนามแม่เหล็ก (I_f) ที่ได้จากแหล่งจ่ายไฟฟ้ากระแสตรงจากตัวมันเอง โดยการปรับค่าความต้านทานรีโอสแตตที่ต่ออนุกรมกับขด

ลวดสนามแม่เหล็ก นั่นคือกระแสไฟฟ้าที่ขดลวดสนามแม่เหล็กจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับค่าความต้านทานของรีโอสแตต

(ก) การเกิดแรงดันไฟฟ้าเหนี่ยวนำ (ข) เส้นกราฟวิธีการสร้างแรงดันไฟฟ้าเหนี่ยวนำ

รูปที่ 3.4 การเกิดแรงดันไฟฟ้าเหนี่ยวนำและเส้นกราฟวิธีการสร้างแรงดันไฟฟ้าเหนี่ยวนำ

วิธีการสร้างแรงดันไฟฟ้าเหนี่ยวนำ

จากรูปที่ 3.4 (ก) เมื่อหมุนเครื่องกำเนิดให้มีความเร็วรอบคงที่ (เท่ากับความเร็ววิกฤต) ก็ทำให้เกิดแรงดันไฟฟ้าเหนี่ยวนำขึ้นมาค่าหนึ่ง (E_r) อันเกิดจากเส้นแรงแม่เหล็กตกค้างและไปตกคร่อมความต้านทานของขดลวดสนามแม่เหล็ก ($R_f + R_{rhe}$) ทำให้เกิดมีกระแสไหลในขดลวดสนามแม่เหล็กเพิ่มขึ้นเป็น I_{f1} โดยกระแส I_{f1} ก็ไปสร้างเส้นแรงแม่เหล็กให้เพิ่มขึ้นเกิดแรงดันไฟฟ้าเหนี่ยวนำเพิ่มขึ้นเป็น E_1 และแรงดันไฟฟ้า E_1 ก็ไปตกคร่อมความต้านทานของขดลวดสนามแม่เหล็กทำให้เกิดมีกระแสไฟฟ้าไหลในขดลวดสนามแม่เหล็กเพิ่มขึ้นเป็น I_{f2} โดยกระแส I_{f2} ก็ไปสร้างเส้นแรงแม่เหล็กให้เพิ่มขึ้นเกิดแรงดันไฟฟ้าเหนี่ยวนำเพิ่มขึ้นเป็น E_2 และแรงดันไฟฟ้า E_2 ก็ไปตกคร่อมความต้านทานของขดลวดสนามแม่เหล็ก

แม่เหล็กทำให้เกิดมีกระแสไฟฟ้าไหลในขดลวดสนามแม่เหล็กเพิ่มขึ้นเป็น I_3 โดยกระแส I_3 ก็ไปสร้างเส้นแรงแม่เหล็กให้เพิ่มขึ้น เกิดแรงดันไฟฟ้าเหนี่ยวนำเพิ่มขึ้นเป็น E_3 ในลักษณะแบบนี้ไปเรื่อย ๆ ดังรูปที่ 3.4 (ข) จากการเพิ่มขึ้นของแรงดันไฟฟ้าเหนี่ยวนำและกระแสไฟฟ้าของขดลวดสนามแม่เหล็กจะไปสิ้นสุดที่จุดตัดกันระหว่างเส้นแรงดันไฟฟ้าเหนี่ยวนำเมื่อไม่มีโหลดกับเส้นความต้านทานของวงจรขดลวดสนามแม่เหล็ก ซึ่งจุดตัดนี้เป็นจุดกำหนดแรงดันไฟฟ้าเหนี่ยวนำที่ขั้วของเครื่องกำเนิดนั่นเอง

จากที่กล่าวมาถ้าเครื่องกำเนิดไฟฟ้าไม่สร้างแรงดันไฟฟ้าเหนี่ยวนำตามขนาดที่ต้องการ ซึ่งอาจมีสาเหตุขัดข้องต่าง ๆ และวิธีการไขดังนี้

1. ไม่มีเส้นแรงแม่เหล็กตกค้าง เนื่องจากไม่ได้ใช้งานเป็นเวลานาน หรือเครื่องกำเนิดไฟฟ้าถูกสร้างขึ้นใหม่ซึ่งจะไม่มีเส้นแรงแม่เหล็กตกค้าง วิธีการแก้ไข นำแหล่งจ่ายไฟฟ้ากระแสตรงจากภายนอกมากระตุ้นที่ขดลวดสนามแม่เหล็ก ในเวลาสั้น ๆ 3-5 วินาที

2. ต่อขดลวดสนามแม่เหล็กกลับขั้ว ทำให้กระแสไฟฟ้าที่ไหลผ่านขดลวดสนามแม่เหล็กสร้างเส้นแรงแม่เหล็กหักล้างกับเส้นแรงแม่เหล็กตกค้าง วิธีการแก้ไข กลับขั้วของขดลวดสนามแม่เหล็ก

3. ปรับความต้านทานของวงจรขดลวดสนามแม่เหล็กสูงเกินไป ซึ่งจุดตัดทั้งสองเส้นมีค่าใกล้เคียงกับ E_r ซึ่งเป็นแรงดันไฟฟ้าเหนี่ยวนำตกค้าง วิธีการแก้ไข ลดค่าความต้านทานของวงจรขดลวดสนามแม่เหล็กทำได้โดยการปรับที่ตัวต้านทานรีโอสแตด

4. วงจรของขดลวดอาร์เมเจอร์ขาด อันได้แก่ขดลวดอาร์เมเจอร์ขาดวงจร การสัมผัสแปรงถ่านกับซี่คอมมิวเตเตอร์ไม่แน่นพอหรือแปรงถ่านสึกหรอมาก วิธีการแก้ไข ตรวจสอบวงจรขดลวดอาร์เมเจอร์อันได้แก่ การเปิดวงจร สปริงกดแปรงถ่าน ตรวจสอบและทำความสะอาดแปรงถ่าน

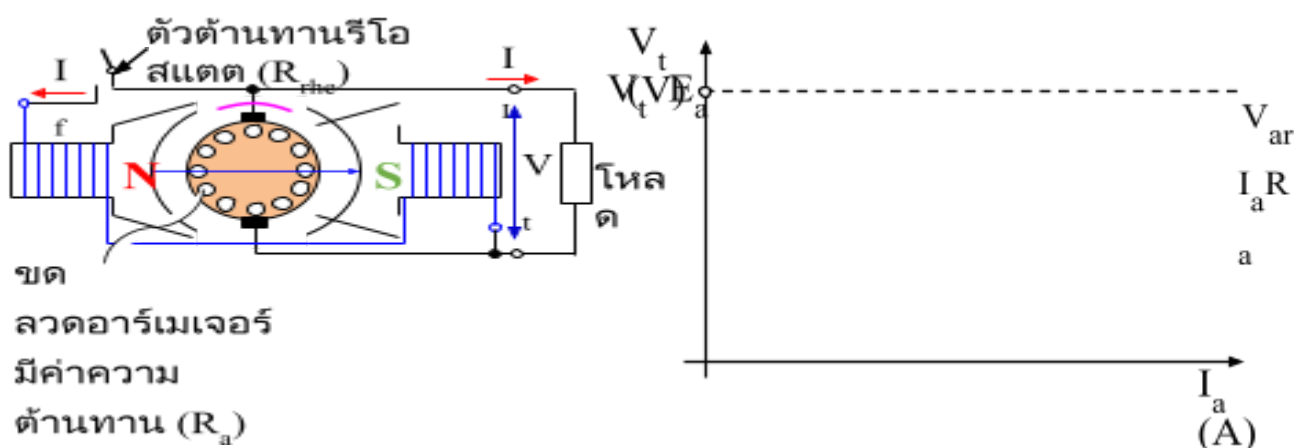
5. หมุนเครื่องกำเนิดไฟฟ้ากลับทิศทาง จะทำให้แรงดัน ไฟฟ้าเหนี่ยวนำตกค้างมีขั้วตรงข้าม จึงทำให้กระแสที่ใช้ในการสร้างเส้นแรงแม่เหล็กหักล้างกับเส้นแรงแม่เหล็กตกค้าง วิธีการแก้ไข หมุนเครื่องกำเนิดตามทิศทางที่กำหนด

6. ความเร็วรอบของเครื่องกำเนิดต่ำกว่าความเร็ววิกฤติ เนื่องจากแรงดันไฟฟ้าเหนี่ยวนำแปรตามกับความเร็วรอบเมื่อความเร็วรอบต่ำ ๆ ทำให้แรงดันไฟฟ้าตกค้างน้อยมากเส้นแรงแม่เหล็กก็จะน้อยมากด้วย ทำให้ไม่เพียงพอที่จะสร้างแรงดันไฟฟ้าเหนี่ยวนำขึ้นมา วิธีการแก้ไขก็คือหมุนเครื่องกำเนิดไฟฟ้าให้ได้ที่ความเร็วรอบตามพิกัด

3.2.2 คุณสมบัติเมื่อมีโหลด เมื่อนำโหลดมาต่อเข้ากับขั้วของ

อาร์เมเจอร์และหมุนด้วยความเร็วรอบคงที่ เมื่อกระแสไฟฟ้าที่โหลดเพิ่มขึ้นผลทำให้แรงดันไฟฟ้าที่ขั้วลดลง ดังรูป และแสดงคุณลักษณะ ของแรงดันไฟฟ้าที่ขั้ว (V_t) ของเครื่องกำเนิดไฟฟ้ากับกระแสไฟฟ้า

ที่อาร์เมเจอร์ (I_a) ดังรูปที่ 3.7 (ข)

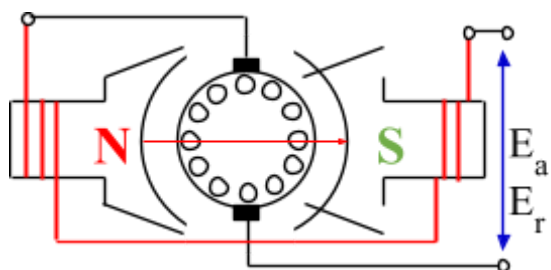
(ก) เครื่องกำเนิดไฟฟ้าแบบขั้วต้วเมื่อมีโหลด (ข) เส้นแรงดันไฟฟ้าที่ขั้วกับกระแสไฟฟ้าที่อาร์เมเจอร์

รูปที่ 3.5 เครื่องกำเนิดไฟฟ้าแบบขั้วต้วเมื่อมีโหลดและเส้นคุณลักษณะ

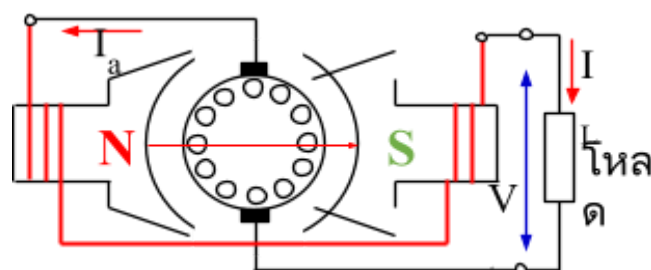
จากกราฟเห็นว่าเมื่อเครื่องกำเนิดยังไม่มีโหลด แรงดันไฟฟ้าที่ขั้วของเครื่องกำเนิดเท่ากับแรงดันไฟฟ้าเหนี่ยวนำที่อาร์เมเจอร์ เมื่อกระแสไฟฟ้าที่อาร์เมเจอร์เปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นผลทำให้แรงดันไฟฟ้าที่ขั้วของเครื่องกำเนิดไฟฟ้าเปลี่ยนแปลงลดลง อันเนื่องจาก 2 สาเหตุ คือ แรงดันไฟฟ้าลดลงเนื่องจากอาร์เมเจอร์รีแอกชัน (V_{ar}) กับแรงดันไฟฟ้าตกคร่อมจากขดลวดอาร์เมเจอร์ ($I_a R_a$) แต่แรงดันไฟฟ้าที่ขั้วจะตกมากกว่าเครื่องกำเนิดไฟฟ้าแบบกระตุ้นแยก

3.3 คุณสมบัติของเครื่องกำเนิดไฟฟ้าแบบซีรีส์

3.3.1 คุณสมบัติเมื่อไม่มีโหลด ดังรูปเมื่อยังไม่นำโหลดมาต่อเข้ากับเครื่องกำเนิดไฟฟ้า ทำให้วงจรของเครื่องกำเนิดไฟฟ้าเปิดวงจร ดังนั้นถ้าหมุนเครื่องกำเนิดไฟฟ้าให้มีความเร็วรอบคงที่ เครื่องกำเนิดไฟฟ้าจะสร้างแรงดันไฟฟ้าเหนี่ยวนำขึ้นมาเพียงเล็กน้อยอันเกิดจากเส้นแรงแม่เหล็กตกค้าง

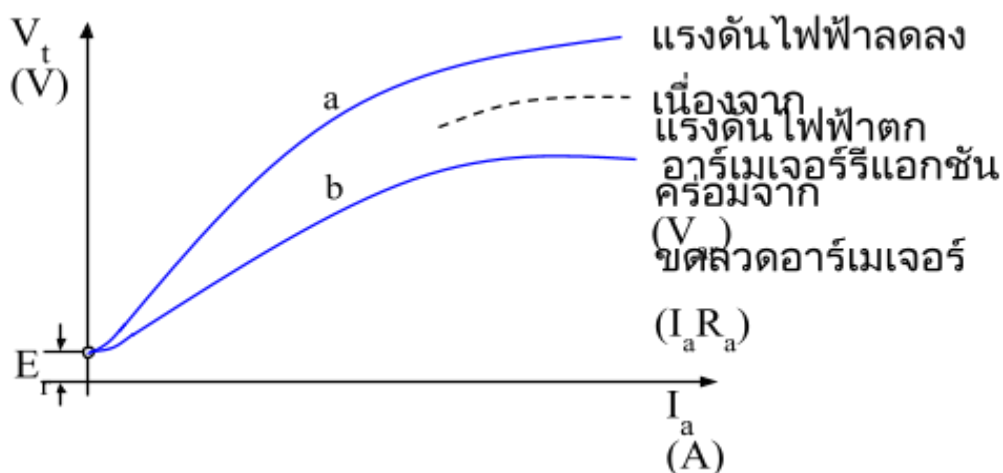
(ก) เมื่อยังไม่ต่อโหลด
กำเนิดไฟฟ้า

(ข) เมื่อต่อโหลดเข้ากับเครื่อง

รูปที่ 3.6 เครื่องกำเนิดไฟฟ้าแบบซีรีส์เมื่อไม่มีโหลดและมีโหลด

3.3.2 คุณสมบัติเมื่อมีโหลด ซึ่งจะแสดงคุณลักษณะของแรงดันไฟฟ้าที่ขั้วของเครื่องกำเนิดเมื่อกระแสไฟฟ้าที่อาร์เมเจอร์เปลี่ยนไป จากรูป เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงกระแสไฟฟ้าที่โหลดให้มีค่าเพิ่มขึ้น ก็ทำให้กระแสไฟฟ้าที่อาร์เมเจอร์เพิ่มขึ้นด้วยและไหลผ่านขดลวดสนามแม่เหล็กแบบซีรีส์ ก็ทำให้เส้นแรงแม่เหล็กเพิ่มขึ้นด้วยและส่งผลให้แรงดันไฟฟ้าที่เหนี่ยวนำเพิ่มขึ้นและแรงดันไฟฟ้าที่ขั้วก็เพิ่มขึ้นด้วย นั่นคือถ้ากระแสโหลดเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นก็ส่งผลให้แรงดันไฟฟ้าที่ขั้วเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นด้วยดังรูป

รูปที่ 3.7 เส้นกราฟแสดงความสัมพันธ์ระหว่างแรงดันไฟฟ้าที่ขั้วกับกระแสไฟฟ้าที่อาร์เมเจอร์

3.4 คุณสมบัติของเครื่องกำเนิดไฟฟ้าแบบคอมพาวด์

ถ้านำขดลวดสนามแม่เหล็กแบบซีรีส์กับขดลวดแบบชั้นต่อมาต่อแบบผสม ซึ่งแรงดันไฟฟ้าที่ขั้วจะไม่เปลี่ยนแปลงมากนักหรืออาจเปลี่ยนแปลงอย่างมากทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวิธีการต่อในการสร้างเส้นแรงแม่เหล็กของขดลวดสนามแม่เหล็กทั้งสอง ดังนี้

3.4.1

สร้างเส้นแรงแม่เหล็กเสริมกัน แบบนี้

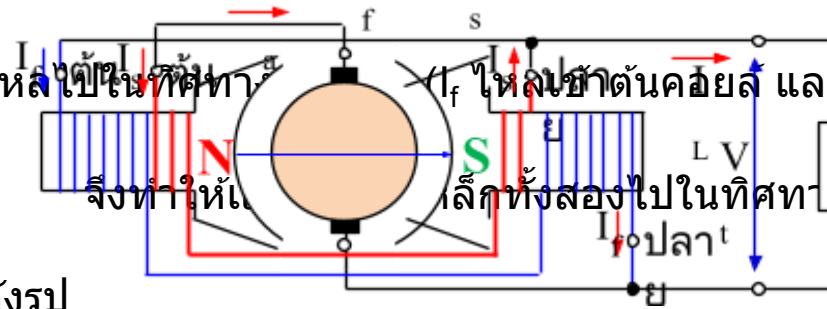
เป็นการต่อโดยให้ขดลวดสนามแม่เหล็กแบบซีรีส์สร้างเส้นแรงแม่เหล็ก

เสริมกับขดลวดสนามแม่เหล็กแบบขัณฑ์ เมื่อขดลวดทั้งสองมีกระแสไหล

ผ่านโดยไหลไปในทิศทางเดียวกัน (เช่น I_f ไหลเข้าขัณฑ์ และ I_s ก็ไหลเข้า

ขัณฑ์) จึงทำให้ได้เส้นแรงแม่เหล็กทั้งสองไปในทิศทางเดียวกันและ

เสริมกัน ดังรูป

รูปที่ 3.8 การต่อขดลวดสนามแม่เหล็กแบบลองขัณฑ์คอมปาวด์สร้างเส้นแม่เหล็กเสริมกัน

เมื่อเครื่องกำเนิดไฟฟ้ายังไม่มีโหลดแรงดันไฟฟ้าที่ขั้วเท่ากับแรงดัน

ไฟฟ้าเหนี่ยวนำ เมื่อกระแสไฟฟ้าที่อาร์เมเจอร์มีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้น

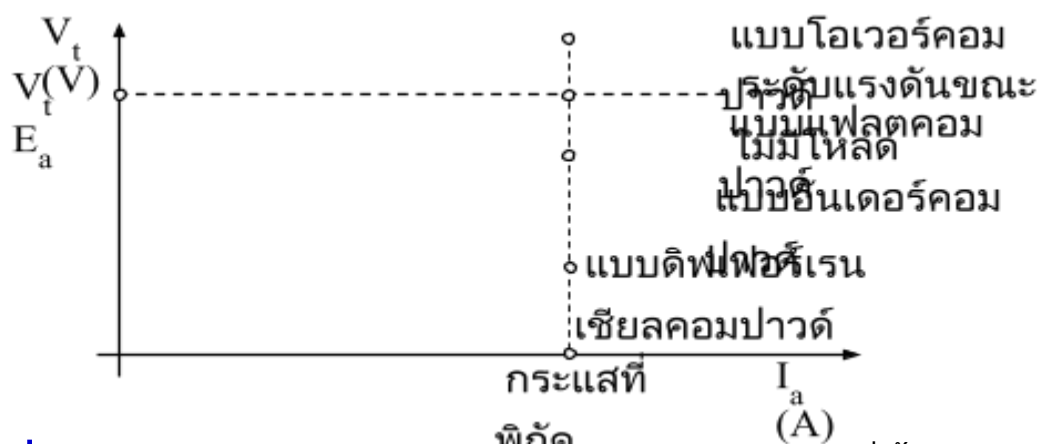
แรงดันไฟฟ้าเหนี่ยวนำที่อาร์เมเจอร์พยายามเปลี่ยนแปลงลดลง แต่

เนื่องจากมีกระแสไฟฟ้าที่อาร์เมเจอร์และไหลผ่านขดลวดสนามแม่เหล็ก

แบบซีรีส์ด้วย จึงเกิดเส้นแรงแม่เหล็กที่ขดลวดซีรีส์โดยสร้างเส้นแรง

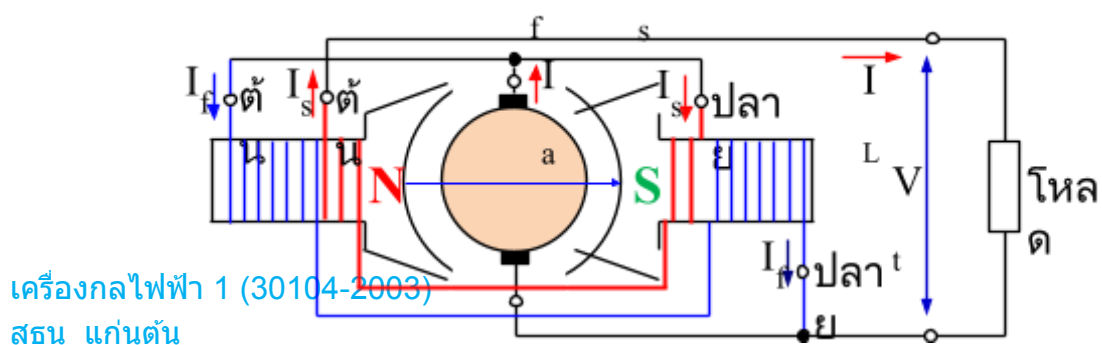
แม่เหล็กให้เพิ่มขึ้น และไปเสริมกับเส้นแรงแม่เหล็กที่เกิดจากขดลวด

สนามแม่เหล็กแบบขัณฑ์ จึงทำให้แรงดันไฟฟ้าที่ขั้วของเครื่องกำเนิดไฟฟ้าแบบคอมปาวด์ที่สร้างเส้นแรงแม่เหล็กเสริมกัน โดยแรงดันไฟฟ้าที่ขั้วจะเปลี่ยนแปลงมากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับ การออกแบบจำนวนรอบที่พันของขดลวดสนามแม่เหล็กซีรีส์

รูปที่ 3.9 เส้นกราฟความสัมพันธ์ระหว่างแรงดันไฟฟ้าที่ขั้วกับกระแสไฟฟ้าที่อาร์เมเจอร์

3.4.2 สร้างเส้นแรงแม่เหล็กหักล้างกัน แบบนี้เป็นการต่อโดยให้ขดลวดสนามแม่เหล็กแบบซีรีส์สร้างเส้นแรงแม่เหล็กหักล้างกับขดลวดสนามแม่เหล็กแบบขัณฑ์ เมื่อขดลวดทั้งสองมีกระแสไหลผ่านโดยไหลไปในทิศทางตรงข้ามกัน (I_f ไหลเข้าต้นคอยล์ แต่ I_s ไหลเข้าปลายคอยล์) จึงทำให้เส้นแรงแม่เหล็กทั้งสองมีทิศทางตรงข้ามกันและหักล้างกัน ดังรูป

รูปที่ 3.10 การต่อขดลวดสนามแม่เหล็กแบบข้อตันทันต์คอมปาวด์สร้าง เส้นแรงแม่เหล็กหักล้างกัน

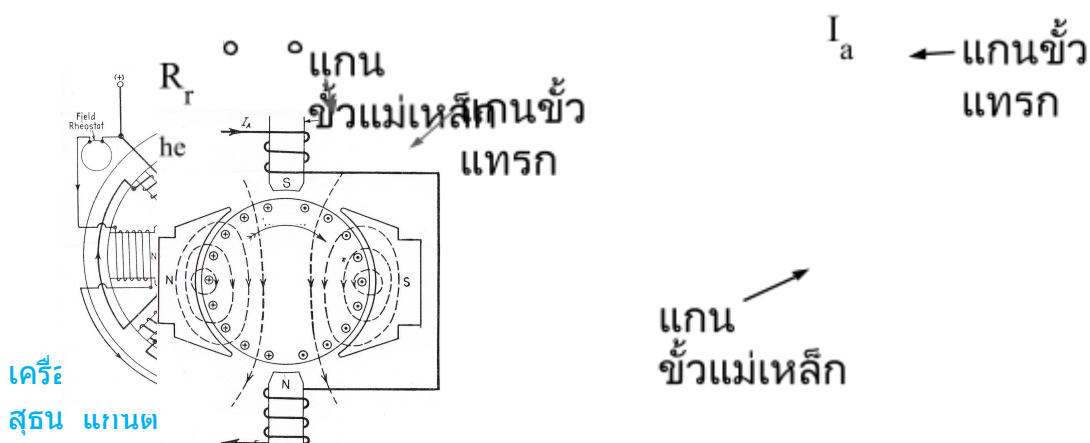
3.5 การเกิดอาร์เมเจอร์reaktion

อาร์เมเจอร์reaktion หมายถึง การเกิดเส้นแรงแม่เหล็กจากขดลวดอาร์เมเจอร์เมื่อเครื่องกำเนิดไฟฟ้ามีโหลด โดยเส้นแรงแม่เหล็กจากขดลวดอาร์เมเจอร์ไปกระทำกับเส้นแรงแม่เหล็กที่แกนขั้ว ทำให้เส้นแรงแม่เหล็กเกิดการบิดเบี้ยว (Distortion) ไป

จากผลการเกิดอาร์เมเจอร์reaktion ทำให้แรงดันไฟฟ้าเหนี่ยวนำลดลงและยังทำให้เกิดประกายไฟที่หน้าแปรงถ่านกับขั้วคอมมิวเตเตอร์ ดังนั้นการแก้อาร์เมเจอร์reaktionทำได้ดังนี้

1. เลื่อนตำแหน่งแปรงถ่าน โดยการเลื่อนแปรงถ่านไปยังตำแหน่งแกนนิวทรัลใหม่ดังรูปที่ 3.14 ข้อดีก็คือไม่ต้องมีอุปกรณ์ใดมาต่อเข้าเพิ่มเติมเพียงแต่เลื่อนแปรงถ่าน โดยเลื่อนไปตามทิศทางการหมุนส่วนข้อเสียต้องเลื่อนแปรงถ่านทุกครั้งเมื่อกระแสที่อาร์เมเจอร์เปลี่ยนแปลงจึงไม่เป็นที่นิยม

2. ใส่ขั้วแทรกหรืออินเตอร์โพล (Com-poles or Inter-pole) เป็นขั้วแม่เหล็กเล็ก ๆ ที่แทรกไว้กึ่งกลางขั้วแม่เหล็กหลัก ดังรูป โดยที่ขั้วแทรกพันด้วยลวดทองแดงเส้นโตและต่ออนุกรมกับอาร์เมเจอร์ เมื่อเครื่องกำเนิดไฟฟ้ามีโหลดทำให้มีกระแสไฟฟ้าที่อาร์เมเจอร์และไหลผ่านขดลวดขั้วแทรกและมีเส้นแรงแม่เหล็กที่เกิดจากขั้วแทรกตามทิศทางการหมุนของกระแสไฟฟ้า โดยทิศทางของขั้วแทรกจะต้องมีขั้วที่เหมือนกับขั้วแม่เหล็กหลักที่อยู่ข้างหน้าตามทิศทางการหมุน

(ก) การวางตำแหน่งขั้วแทรก

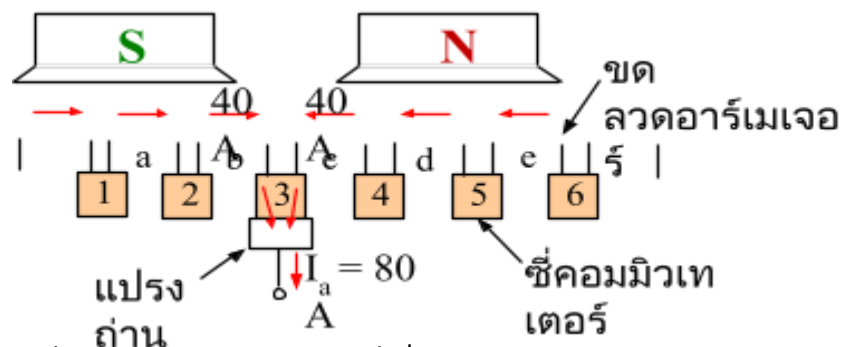
(ข) การทำงานของขั้วแทรก

รูปที่ 3.11 การวางตำแหน่งขั้วแทรกของเครื่องกำเนิดไฟฟ้า

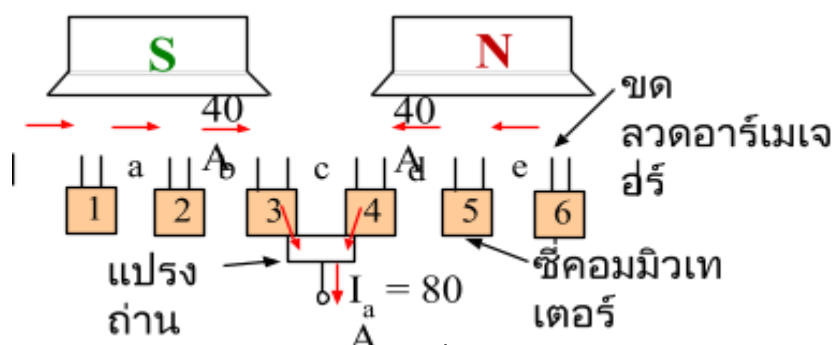
3. พันขดลวดชดเชย (Compensating winding) ขดลวดชดเชยจะพันจากทองแดงเส้นโตและวางอยู่ในร่องบริเวณผิวด้านหน้าของขั้วแม่เหล็กหลักโดยมีต้นและปลายของขดลวดแต่ละชุดวางอยู่ผิวหน้าอย่างละครึ่งของแกนขั้วแม่เหล็ก

3.6 การเกิดคอมมิวเทชัน

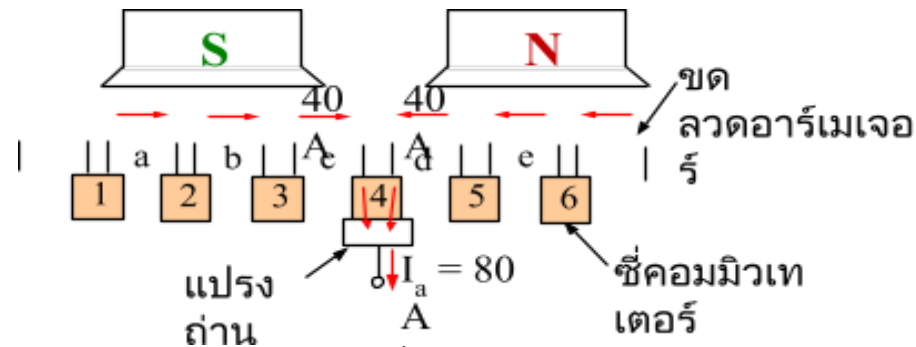
คอมมิวเทชัน หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนทิศทางการไหลของกระแสไฟฟ้าในขดลวดอาร์เมเจอร์เมื่อขดลวดอาร์เมเจอร์ชุดนั้นเคลื่อนที่ผ่านพื้นแกนนิวทรัล ซึ่งอยู่ในตำแหน่งกึ่งกลางขั้วแม่เหล็กเหนือและขั้วแม่เหล็กใต้ที่อยู่ประชิดกัน

(ก) เมื่อแปรงถ่านสัมผัสที่ขี้ออมมิวเทเตอร์ 3 อย่างเดียว

(ข) เมื่อแปรงถ่านสัมผัสที่ขี้ออมมิวเทเตอร์ 3 และ 4

(ค) เมื่อแปรงถ่านสัมผัสที่ซึ่คอมมิวเตเตอร์ 4 อย่างเดียว

รูปที่ 3.12 การเกิดคอมมิวเทชัน

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

ขั้นตอนการสอน (กิจกรรมของครู)	ขั้นตอนการเรียนรู้ (กิจกรรมผู้เรียน)	เครื่องมือ/การ วัดผล ประเมินผล
1. ชี้นำเข้าสู่บทเรียน 1.1 ครูบอกจุดประสงค์ของการเรียนในหน่วยเรียนนี้ 1.2 ครูสอบถามความสำคัญของความรู้ คุณลักษณะของเครื่องกำเนิดไฟฟ้ากระแสตรง 1.3 ครูแจกแบบทดสอบก่อนเรียนหน่วยที่ 3	1.1 นักเรียนรับฟังจุดประสงค์ของการเรียนในหน่วยเรียนนี้ 1.2 นักเรียนบอกความสำคัญของของความรู้คุณลักษณะของเครื่องกำเนิดไฟฟ้ากระแสตรง 1.3 นักเรียนทำทดสอบก่อนเรียน หน่วยที่ 3	1. คำถาม ประจำหน่วย 2. แบบทดสอบ ก่อน เรียนหน่วยที่ 3
2. สอนทฤษฎี 2.1 ครูอธิบายเรื่อง คุณลักษณะของเครื่องกำเนิดไฟฟ้ากระแสตรงโดยใช้สื่อประกอบ 2.2 ชักถามปัญหาเกี่ยวกับ คุณลักษณะของเครื่องกำเนิดไฟฟ้ากระแสตรง	2.1 รับฟังคำบรรยายและตอบคำถามจากครู 2.2 ตอบคำถามและแสดงความคิดเห็น	1. power point หน่วยที่ 3 2. คำถามหน่วย ที่ 3
3. ชี้นำสรุป		

3.1 ครูและนักเรียนช่วยกันสรุปและครูซักถาม ปัญหาข้อสงสัย 4. ขั้นสอนปฏิบัติ 4.1 แบ่งกลุ่มนักเรียนเป็นกลุ่มๆ ละ 2 คน 4.2 ให้นักศึกษาปฏิบัติงานตามใบงานที่ 3 4.3 ควบคุมการปฏิบัติงาน 4.4 ตรวจผลงานของนักศึกษา 5. ขั้นการประเมินผล 5.1 ครูแจกใบประเมินผลหลังเรียนหน่วยที่ 3 5.2 ดูแลนักเรียนไม่ให้ทุจริต 5.3 เมื่อครบเวลาที่กำหนดรับแบบทดสอบคืน 6. ขั้นมอบหมายงาน 6.1 มอบหมายให้นักเรียนไปค้นคว้าเพิ่มเติมเกี่ยวกับคุณลักษณะของเครื่องกำเนิดไฟฟ้ากระแสตรงแล้วทำรายงานส่งสัปดาห์ต่อไป 7. ขั้นตรวจสอบความเรียบร้อย 7.1 ตรวจสอบความเรียบร้อยของชุดฝึกและความเรียบร้อยของห้องเรียนห้องปฏิบัติงาน	3.1 นักเรียนช่วยครูสรุปและตอบคำถาม 3.2 จัดบทที่ทยอย 4.1 แบ่งกลุ่มเป็นกลุ่มๆ ละ 2 คน 4.2 นักศึกษาปฏิบัติงานตามใบงานที่ 3 4.3 ปฏิบัติงานตามใบงาน 4.4 ส่งผลงานการปฏิบัติ 5.1 รับใบประเมินผลหลังเรียนหน่วยที่ 3 5.2 ทำแบบทดสอบหลังเรียน 5.3 เมื่อครบเวลาที่กำหนดส่งแบบทดสอบคืน 6.1 รับมอบหมายงาน 7.1 ช่วยกันจัดเก็บชุดฝึกและทำความสะอาดห้องเรียนห้องปฏิบัติงานให้เรียบร้อย	1. ใบสรุปหน่วยที่ 3 1.ใบตรวจการปฏิบัติงานตามใบงานที่ 3 1. แบบทดสอบหลังเรียนหน่วยที่ 3 จำนวน 18 ข้อ 1. ใบมอบงานหน่วยที่ 3 1.ใบตรวจสอบความเรียบร้อย

งานที่มอบหมายหรือกิจกรรม ก่อนเรียน

- นักศึกษาทำแบบทดสอบก่อนเรียนหน่วยที่ 3

เครื่องกลไฟฟ้า 1 (30104-2003)

สุรน แก่นตัน

ขณะเรียน

- ให้นักศึกษาอภิปรายเกี่ยวกับคุณลักษณะของเครื่องกำเนิดไฟฟ้ากระแสตรง

หลังเรียน

- ให้นักเรียนไปค้นคว้าเพิ่มเติมเกี่ยวกับคุณลักษณะของเครื่องกำเนิดไฟฟ้ากระแสตรงที่ใช้งานจริง แล้วทำรายงานส่งในสัปดาห์ต่อไป

สื่อการเรียนการสอน

1. หนังสือเรียน **เครื่องกลไฟฟ้า 1** ผู้แต่ง **สุธน แก่นตัน** ผู้จำหน่าย บริษัท ศูนย์หนังสือเมืองไทย จำกัด
2. Power point เรื่อง คุณลักษณะของเครื่องกำเนิดไฟฟ้ากระแสตรง
3. ของจริง ตามรายละเอียดในใบงานที่ 3
4. ใบมอบหมายงานที่ 3

การวัดผลการเรียน

ก่อนเรียน

ทดสอบก่อนเรียน (Pre-test) โดยใช้ข้อสอบหน่วยที่ 3 จำนวน 18 ข้อ

ขณะเรียน

ถาม – ตอบปัญหา ความสนใจ ความตั้งใจ และการอภิปราย

หลังเรียน

ทดสอบหลังเรียน (Post-test) โดยใช้ข้อสอบหน่วยที่ 3 จำนวน 18 ข้อ

การประเมินผล

1. การประเมินผลโดยใช้แบบประเมินผลหลังการเรียนหน่วยที่ 3 จำนวน 18 ข้อ (แบบเลือกตอบ)
2. สังเกตการมีส่วนร่วมในการเรียน
3. สังเกตจากการตอบคำถาม / การอภิปราย

เอกสารอ้างอิง

1. สุธน แก่นตัน. (2563). **เครื่องกลไฟฟ้า 1**
นนทบุรี : โรงพิมพ์บริษัท ศูนย์หนังสือเมืองไทย จำกัด.

บันทึกหลังการจัดการเรียนรู้ของครู

รหัสวิชา **30104-2003** ชื่อรายวิชา **เครื่องกลไฟฟ้า 1**

วันที่..... เดือน..... พ.ศ.....

หน่วยที่ **3** หัวข้อเนื้อหาที่สอน **คุณลักษณะของเครื่องกำเนิดไฟฟ้ากระแสตรง**

จำนวนนักศึกษาเข้าเรียน ..... คน

ผลการใช้แผนการสอน

1. ดำเนินการตามแผนการสอน [   ] ครบถ้วน [   ] ไม่ครบถ้วน เพราะ.....
2. ความเหมาะสมของเวลาที่ใช้ในการเรียนการสอน [   ] น่าพอใจ [   ] ต้องปรับปรุงเพราะ.....
3. ความเหมาะสมของการเรียนการสอน [   ] น่าพอใจ [   ] ต้องปรับปรุง เพราะ.....
4. ความเหมาะสมการใช้สื่อการสอน [   ] น่าพอใจ [   ] ต้องปรับปรุง เพราะ.....
5. ความเหมาะสมในการวัดและการประเมิน [   ] น่าพอใจ [   ] ต้องปรับปรุงเพราะ.....
6. บรรยากาศในการเรียนการสอน [   ] น่าพอใจ [   ] ต้องปรับปรุงเพราะ.....

ผลการเรียนของนักเรียน

7. ด้านพุทธิสัย [   ] น่าพอใจ [   ] ต้องปรับปรุงเพราะ.....
8. ด้านทักษะพิสัย [   ] น่าพอใจ [   ] ต้องปรับปรุงเพราะ.....

9. ด้านจิตพิสัย [ ] นำพอใจ [ ] ต้องปรับปรุงเพราะ

ผลการสอนของครู

10. [ ] นำพอใจ [ ] ต้องปรับปรุง เพราะ.....

11. ปัญหา แนวทางแก้ไข และข้อเสนอแนะ.....

.....

.....

.....

.....

.....

ลงชื่อ.....ครูผู้สอน

(นาย

.....)

แบบให้คะแนนการปฏิบัติงาน

วิชา เครื่องกลไฟฟ้า 1

รหัสวิชา 30104-2003

ชื่อหน่วย คุณลักษณะของเครื่องกำเนิดไฟฟ้ากระแสตรง

ที่	รายการประเมิน	คะแนนเต็ม	คะแนนที่ได้	หมายเหตุ
1	การต่อวงจรถูกต้อง (7 คะแนน)			

เครื่องกลไฟฟ้า 1 (30104-2003)

สุรน แก่นตัน

	1.1 ต่ออุปกรณ์การทดลอง 1.2 ต่อเครื่องวัดไฟฟ้า เช่น โวลต์มิเตอร์ แอมมิเตอร์	4 3		
2	ผลของการทดลองโดยค่าต่าง ๆ ที่บันทึกลงใน ทุกตารางมีค่าถูกต้อง	2		
3	การสรุปผลการทดลอง	4		
4	คำตอบและการวิเคราะห์หาค่าการทดลอง	3		
5	การเก็บเครื่องมือ อุปกรณ์การทดลอง และความสะอาดเรียบร้อย หลังการปฏิบัติงาน	2		
6	ผลงานสำเร็จและส่งงานภายใน ชั่วโมงของการเรียน	2		
คะแนนเต็ม		20		

ผลการประเมิน

- 16–20 คะแนน อยู่ในเกณฑ์ดีมาก
- 14–15 คะแนน อยู่ในเกณฑ์ดี
- 12–13 คะแนน อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง
- 10–11 คะแนน อยู่ในเกณฑ์พอใช้
- ต่ำกว่า 10 คะแนน ไม่ผ่านเกณฑ์การประเมิน

ลงชื่อ _____ ผู้ประเมิน
(_____)
_____/_____/_____